

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**A VALLÁSSÓSSÁG/SPIRITUALITÁS PROTEKTÍV
SZEREPÉNEK VIZSGÁLATA A KIÉGÉSSSEL
KAPCSOLATBAN**

Kovács Bernadett

Témavezető: Dr. habil. Nagy Beáta PhD

DEBRECENI EGYETEM

Humán Bölcsészettudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2010.

I. Az értekezés célkitűzése

A vizsgálat célja a vallásosság és a kiégés összefüggésének tanulmányozása. Pontosabban, statisztikai módszerek segítségével szeretném ellenőrizni azt a tapasztalati tény, valamint a szakirodalomban - aránylag kevés helyen - fellelhető állítást (Fekete S.,1991), miszerint a vallásos egyének számára hitük protektív tényezőt jelent a kiégéssel szemben. Ezt a vizsgálatot kórházi ágy mellett dolgozó nővérekkel végeztem el.

Hipotézisem a következő:

1. A vallás/spiritualitás protektív tényező a kiégéssel szemben.
2. A 3 különféle **munkahelyi csoportba tartozó személyeket tekintve** a kiégés mértéke a szerzeteseknél a legkisebb, az egyházi intézményekben nagyobb, míg legmagasabb az állami kórházakban.
3. Az **összmintát tekintve** – a munkahelytől függetlenül – a nagyobb vallási értékkel rendelkező ápolónővérek kiégése kisebb mértékű, mint a kisebb vallási értékkel rendelkezőké. Tehát a kiégés mértéke a vallásosság növekedésével fordítottan arányos.

Azt a tény, hogy a vallás/spiritualitás protektív tényező, a következőképpen bizonyítom:

- ✓ A kiégéssel szemben védő szerepe van a vallásosságnak.
- ✓ A vallásosság mértéke fordítottan arányos a kiégéssel.

Jelen dolgozatban nem vizsgálom a kiégésre ható más tényezőket / mint például családi állapot, szocio-kulturális tényezők stb. /, bár ezek rendkívül fontosak és érdekesek lehetnének. A fent említett más szempontok vizsgálata meghaladja dolgozatom kereteit, azaz, eredeti kérdésfeltevésem nem vonatkozik ezekre a szempontokra. **Kizárólag a vallásosság/spiritualitás kiégésre vonatkozó hatását szeretném vizsgálatom tárgyává tenni.**

A vizsgált személyek és körülmények

A vizsgált személyek három csoportra oszthatók:

1. Szerzetes nővérek (63 fő), akik a Ferences Betegápoló Rendben, a Ferences Missziós Rendben, a Ferences Szegénygondozó Nővérek Rendjében, Assisi Szent Ferenc Leánya Rendjében és a Szent Erzsébetről nevezett Betegápoló Nővérek Rendjének közösségeiben élő szerzetesek, akik az ország különböző részeinek kórházaiban, különféle osztályokon dolgoznak.
2. Egyházi fenntartású kórházakban (98 fő): Máltai Szeretetskórházban, Bethesda Gyermekkórházban, Szent Erzsébet Egészségügyi Gyermekotthonban Ipolytölgyesen dolgozó világi ápolónővérek.
3. Állami fenntartású kórházakban (189 fő): Vácon és Cegléden dolgozó ápolónők.

A fenti három csoport lehetőséget adott arra, hogy mindenféle mértékű vallásossággal/spiritualitással találkozjak a vizsgálat során. A szerzetesek szerepe, hogy a vallásosság legmagasabb fokát képviselő személyeket is bevonhassam az összehasonlításba.

A minta összesen 350 személyből áll. Mindenki megfelelt annak a feltételnek, hogy minimum 5 éve dolgozik betegágy mellett. A vizsgálatban való részvétel önkéntesen történt. A teljes anonimitást zárt borítékok segítségével igyekeztem biztosítani.

A vizsgálati személyek iskolai végzettség, és ebből adódóan anyagiak szempontjából is homogén csoportnak tekinthetők. Tehát olyan homogén csoportokat állítottam össze, amelyben a személyek azonos neműek voltak, az életkori átlag is azonosnak tekinthető volt (mindhárom csoport életkori átlaga olyan kis eltérést mutat, amely nem mondható szignifikáns különbségnek a statisztikai vizsgálatok alapján), iskolai végzettségük azonos, ezáltal anyagi helyzetük, vagyis szocio-kulturális körülményeiket tekintve hasonló társadalmi helyzetben élők voltak.

Ezért ezeket a szempontokat egyenként nem vetettem össze a kiégés mértékével (bár ezek rendkívül fontos szempontok), mert *vizsgálatom problémafelvetése a vallásossággal való összefüggésre irányult!*

II. Alkalmazott módszerek

A vizsgálat egyik eszköze a *Kritika Utáni Vallásos Attitűd – skála* (Pszichológiai Szemle, 2003./1.), amely 33 vallásos kijelentést tartalmazó Likert típusú skála. A vizsgálati személynek 1-7 ponttal kell kifejeznie az adott kijelentéssel való egyetértésének mértékét. A skálát Dirk Hutsebout és munkatársai alkották 1996-ban. „Az alkotók az elméleti kereteket Wulff (1991,1997) és Fowler (1981) ... munkásságában találták meg, míg a fejlődési szempontok alkalmazásánál Fowler hitfejlődési elméletére támaszkodtak.” (Horváth-Szabó, 2003., 130.o.) Wulff munkájában két központi dimenzió mentén rendszerezi a valláspszichológiai megközelítéseket és a valláshoz való egyéni viszonyulásokat. Az egyik dimenzió a transzcendens realitás bevonásának mértékét fejezi ki, míg a másik a vallásos realitás és a vallásos kijelentések értelmezésének módját mutatja meg, nevezetesen a szó szerinti és a szimbolikus értelmezést. Ezek alapján 4 lehetséges kategóriába sorolhatók a személyek, amelyek a vallási fejlődés Fowler által kidolgozott (Fowler, 1981.) hitfejlődési elméletére támaszkodnak. Ezek a vallási attitűdök a következők:

- Ortodox hitfokozat
- Külső kritikai attitűd
- Relativizmus
- Második naivitás hitfokozata

A séma **első negyedébe** a transzcendens valóság elfogadását és a szó szerinti értelmezést alkalmazó pszichológiai megközelítések és egyéni attitűd formák tartoznak. Az egyéni vallásosság típusait tekintve az ortodox, illetve ennek markánsabb formája, a fundamentalista vallásosság tartozik ide. Az ortodox módon hívő szó szerint értelmezi és fogadja el a vallásos kijelentéseket.

A **második negyedbe** a vallásos kijelentéseket, a vallás nyelvét szó szerint értelmező, de annak tartalmát tagadó, tehát a transzcendenst kizáró pszichológiai megközelítések és valláshoz való viszonyulások tartoznak: azok a megközelítésmódok, amelyek elvetik a szent és a profán megkülönböztetését, kizárják a csodák lehetőségét és a megértés csak a racionalitáson keresztül lehetséges. Az ide tartozó egyének vallásosságát a vallásellenesség jellemzi, úgy is tekinthetjük, mint az ateizmus megnyilvánulását.

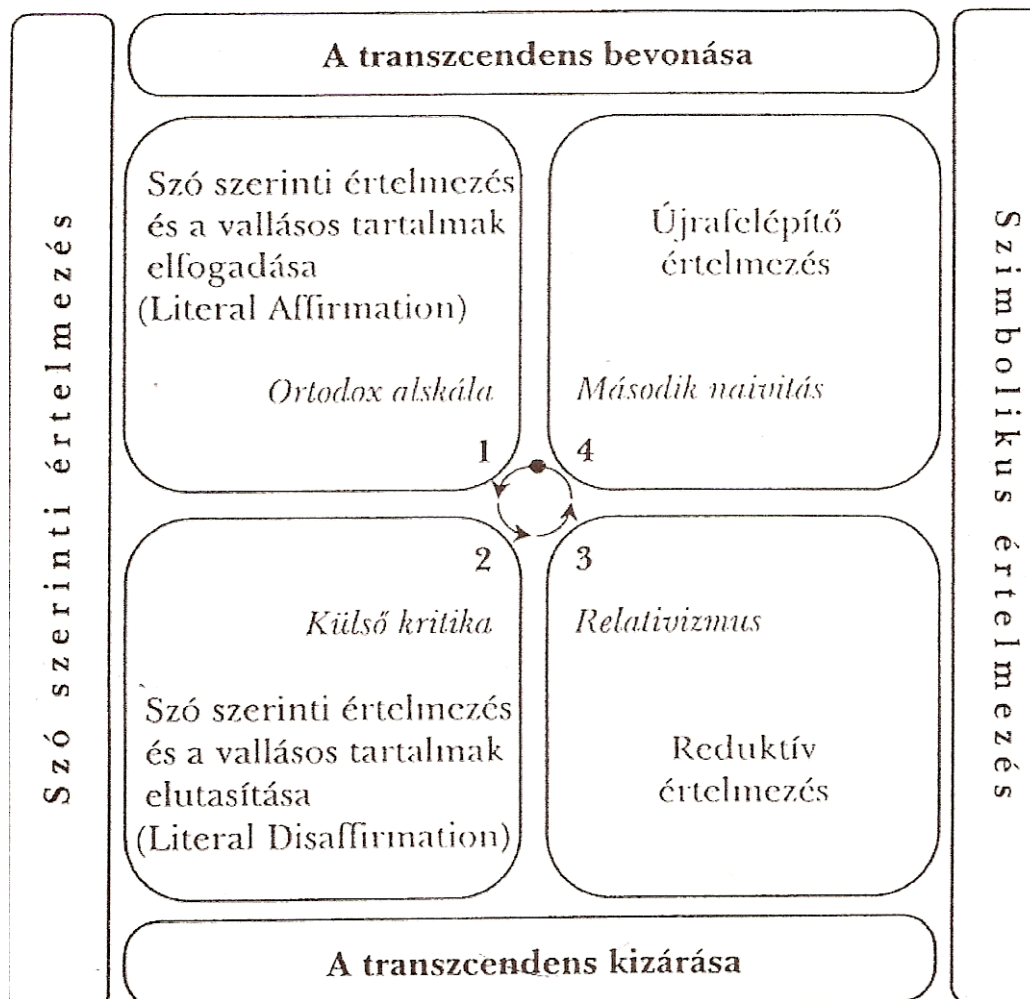
A **harmadik negyedbe** a transzcendens realitást kizáró, de a vallásos nyelv mitologikus, szimbolikus tulajdonságát elfogadó megközelítések tartoznak. Az ide tartozók vallásosságára a reduktív értelmezés jellemző, vagyis vallásos szóhasználatot nem vallásos tartalmakra alkalmaznak.

„A **negyedik negyed** pszichológiai megközelítésmódjának képviselői és egyéni vallásosságukat tekintve is ide tartozó személyek a vallásos realitást és a vallás szimbolikus nyelvét, mitologikus természetét elfogadva közelítenek a valláshoz.” /Horváth-Szabó, 2003./ Akiket ez jellemez, azok túl vannak a kritika és kételkedés fokain és reális vallásosságban élnek / „második naivitás foka” /.

Hutsebout figyelembe veszi a világnézet alakulását és a vallásos kijelentéseknél a szó szerintitől a szimbolikusig eljutó fejlődést, ami a felnőtt életet jellemző hitfejlődési fokozatok lehetőségét adja meg.

A vizsgálat szempontjából ezek az adatok mit jelentenek: az **ortodox** fokozaton levő személyek hite inkább családi hagyomány, mint meggyőződés. A **külső kritikai** attitűd az ateizmus felé mutat. A **relativizmus** szintje magába foglalja az egyéb, új, mitologizáló vagy tudományoskodó vallások iránti vonzódást. A **második naivításba** tartozók meggyőződésbeli, felnőtt hitre jutottak. Ez a hit lehet katolikus, protestáns vagy más egyéb, amit magáénak vall az egyén.

Mindezt az alábbi ábra szemléletesen mutatja.

1. ábra

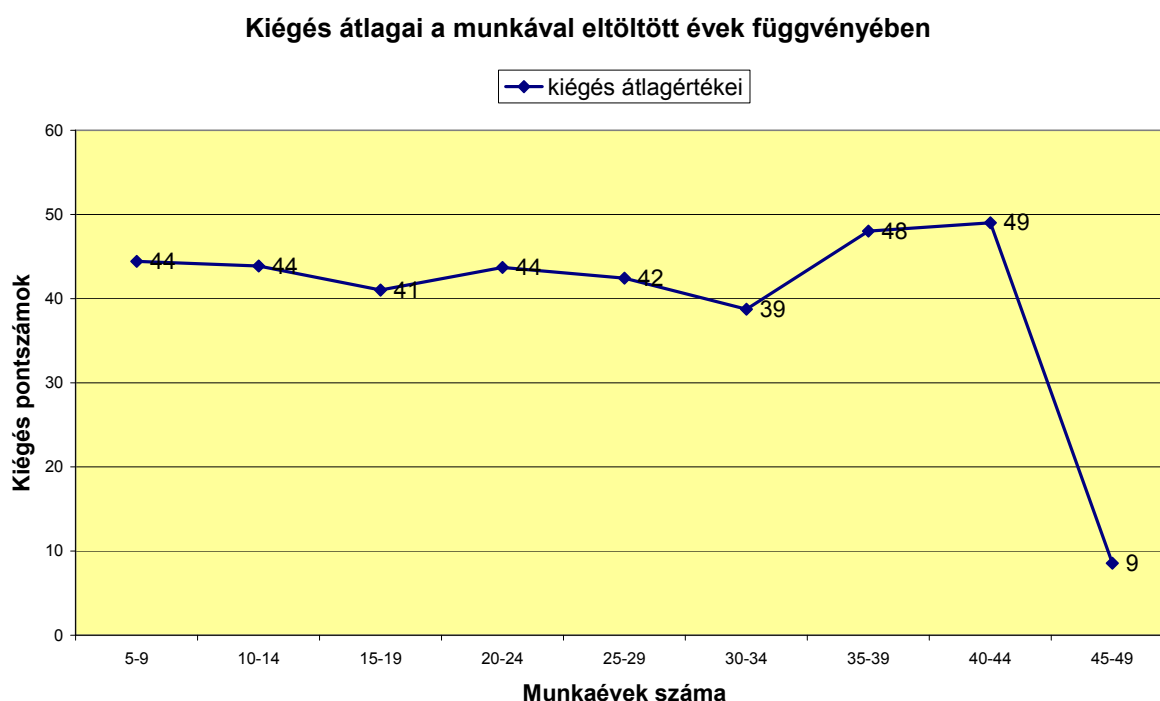
A kérdőívet (egy belgiumi vizsgálatban is szereplő) 5 kérdéssel egészítették ki Horváth – Szabó Katalin és munkatársai, amelyek a vizsgálati személy korára, nemére, felekezeti hovatartozására, templomba járásának gyakoriságára és saját vallásosságának megítélésére vonatkoznak.

Vizsgálatomban a templomba járás gyakoriságát és a saját vallásosság megítélését mint két fontos változót én is tekintetbe vettem a Kritika Utáni Vallásosság-kérdőív mellett.

A vizsgálat másik eszköze a *Maslach-féle Kiegészítés Kérdőív* /MBI = Maslach Burnout Inventory, 1981./A kérdőív a kiegészítés mértékét igyekszik feltárni. 22 tételre egy 7 fokozatú skálán lehet választ adni. A kérdésekre adható válaszok összegzésével kapjuk a kiegészítés összpontszámát.

III. Az értekezés eredményei

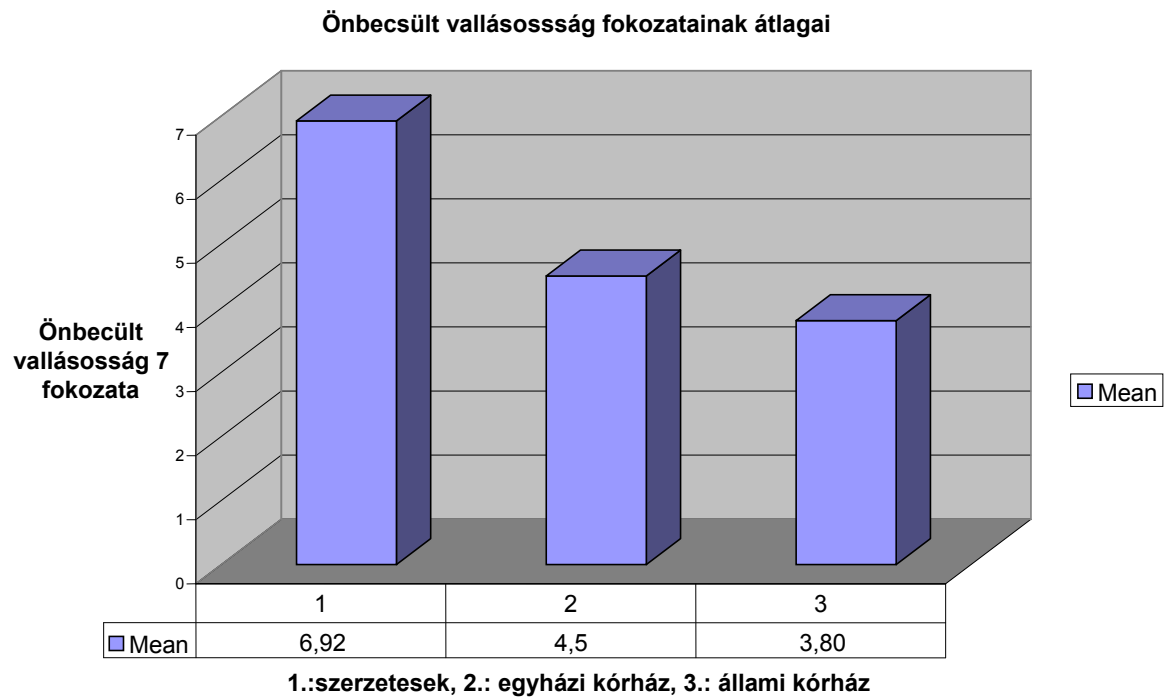
Az alább ábrázolt adatok a munkában eltöltött évek és a kiégés kapcsolatát jelzik. Érdekes módon nem növekszik egyenes arányban az évek számával a kiégés mértéke. 10, 20 vagy 30 év elmúltával is hasonló értékeket kapunk. Ez arra utal, hogy nem kizárólag az évek száma szabja meg a kiégés mértékét, hanem más mutatókat (azaz veszélyeztető, illetve protektív tényezőket kell keresni), amit vizsgálatomban a hit, illetve a vallásosság tényezőjében tanulmányoztam.

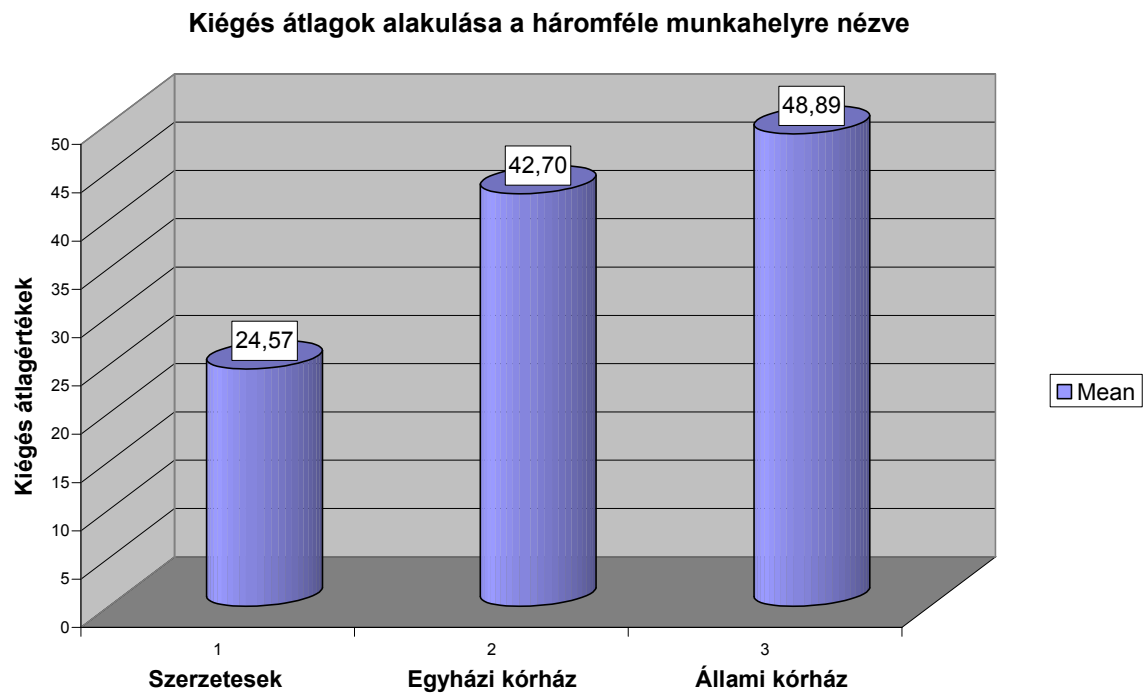
2. ábra

A Maslasch-féle skála alapján a kiégés egyetlen számértékkel meghatározható, ám az egyén vallásosságát nem tudjuk ugyanígy egyetlen értékkel besorolni. Ezért a felmérés folyamán három szempontból vizsgáltam a kísérleti személyek vallásosságát:

1. Saját vallásosságának önbecsült értéke,
2. Templomba járásának gyakorisága,
3. A „Kritika utáni vallásosság skála”, amely megmutatja, hol tart az egyén a vallásos fejlődésben.

3. ábra

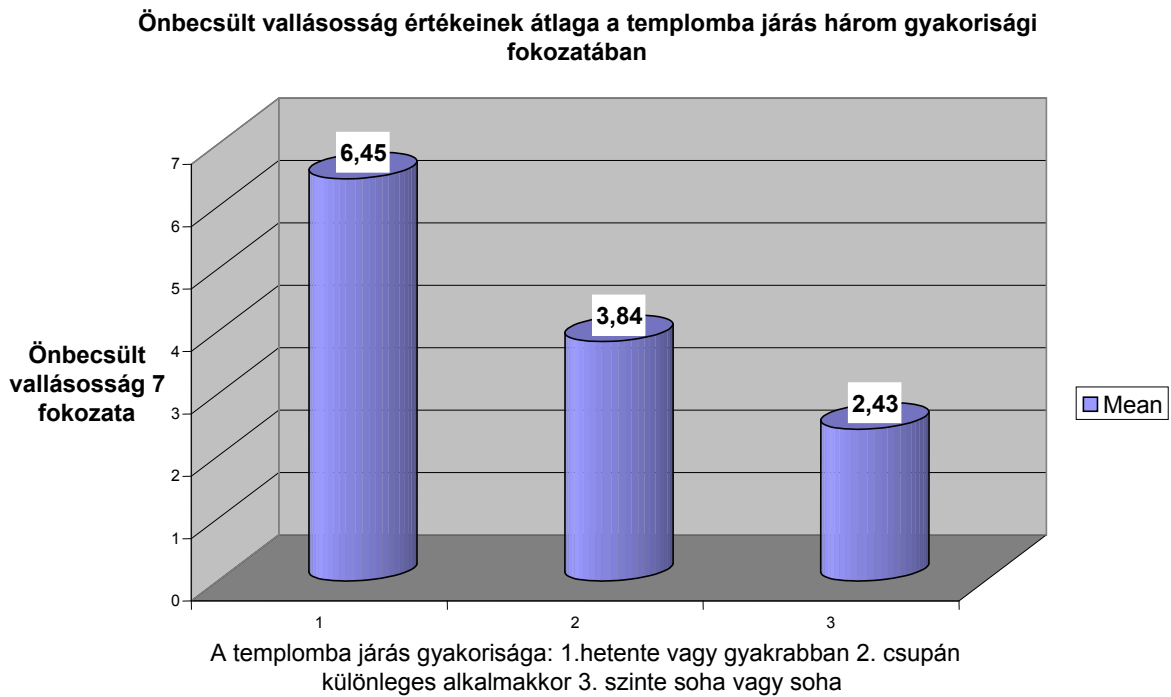

4. ábra

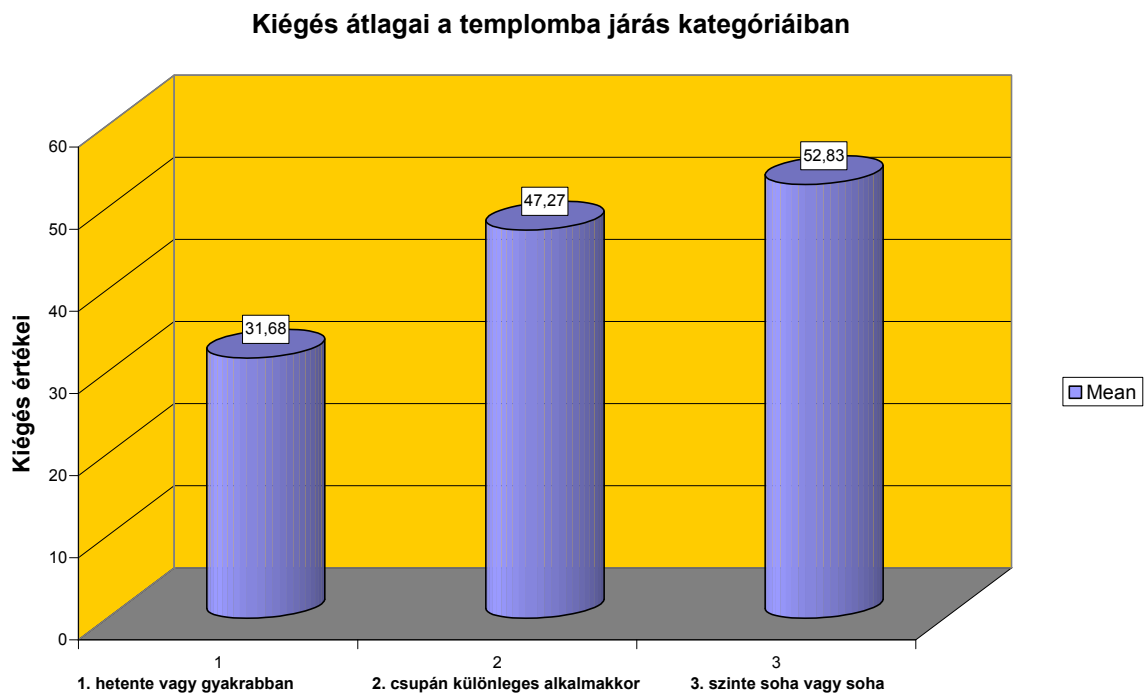
A szerzeteseknél a vallásosság önbecsült átlagértéke 6,92. Ez a magas érték várható volt. Az egyházi kórházakban: 4,5, az állami kórházakban ez az adat 3,8-ra csökkent. Itt szignifikáns különbségekről van szó.

Ha ezeket az adatokat összevetjük az ábrán látható kiegészi átlagokkal, egyértelműen fordított arányosságot állapíthatunk meg, tehát azt láthatjuk, hogy azoknál a szerzetes nővéreknél, akik magukat a vallásosság magasabb fokára helyezték, a legkevésbé kiegészítettek, míg, akik magukat a vallásosság alacsony szintjére tették, azoknak a kiegészi értéke magasabb.

Ugyanez az összefüggés mutatkozik, a vallásosság második mért aspektusa, a templomba járás és a kiégés mértéke között. Ezt a következő ábrák szemléltetik.

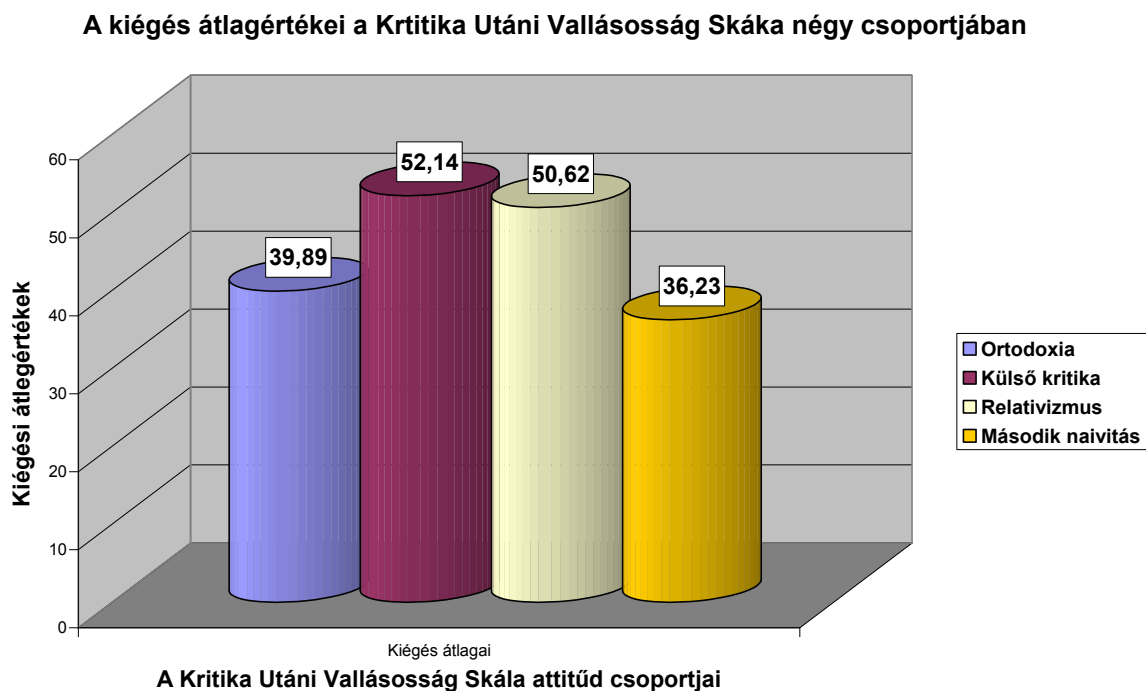
5. ábra

6. ábra

A diagramról leolvasható, hogy **akik hetente vagy gyakrabban járnak templomba, azoknak a kiégési érték átlaguk a legalacsonyabb**, viszont érdekes módon azok, akik csupán különleges alkalmakkor, de elmennek a templomba, azoknak a kiégési értéke csak kevéssel marad alatta a soha templomba nem járókének.

A következő ábra igen fontos dolgokat magyaráz meg számunkra. Nevezetesen, hogy az ortodoxia és a második naivitás attitűdjével rendelkező személyek kiégése a legkisebb mértékű, e két attitűd mutat ugyanis leginkább a vallásos meggyőződés irányába. E kettő közül pedig a második naivitás, amely már érettebb, felnőtt, meggyőződésbeli, megélt hitet jelent. Az ebbe a fokozatba jutott személyek kiégése lett a legalacsonyabb. (36,22) A külső kritika, vagyis az ateizmus attitűdje hordozza a legmagasabb kiégési pontszámokat, ehhez közeli kiégési értékeket mutatnak a relativizmus attitűdjével rendelkezők.

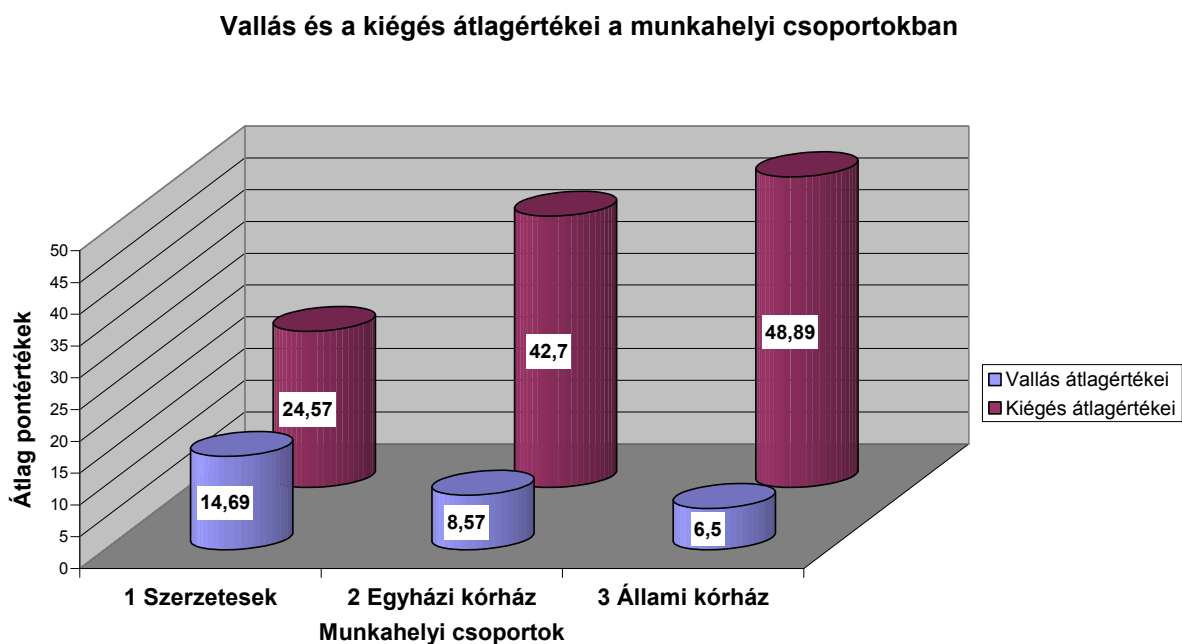
7.ábra

A vallásosság faktorainak további kutatási lépései

Mivel nincs olyan mérőeszköz, mely a vallásosságot egyetlen mérőszámmal ki tudná fejezni, ezért a statisztikai matematika módszereit hívtam segítségül. Ezért főkomponens elemzést végeztem, annak érdekében, hogy átláthatóak legyenek a vallásosság méréséből nyert adatok, és hogy egy skálát alkossak a vallásosságra.

A következő ábrák az új, vallást mérő skála felhasználásával készültek.

Az itt következő ábrán a vallás és kiégés összevetését láthatjuk a teljes mintát munkahelyi csoportonként tekintve. Ugyanez az összefüggés mutatkozik, ha a teljes mintát személyenként értékeljük.

8.ábra

A végeredmény, hogy általános lineáris összefüggés van a vallás és a kiégés között.

Tehát a vallásosság és a kiégés fordított arányban állnak egymással az általam vizsgált mintában.

A hipotéziseimre kapott eredmények összefoglalása:

1.) A vallás/spiritualitás protektív tényező a kiégéssel szemben.

A különböző statisztikai vizsgálatok azt mutatták, hogy a meggyőződésbeli vallásos hit és spiritualitás egyértelműen védő faktor a kiégéssel szemben. A vallásosság három aspektusával elvégzett vizsgálat mind azonos irányba mutat, azaz alátámasztja hipotézisemet, amely szerint a vallásnak védő szerepe van a kiégés ellen.

2.) A 3 különféle munkahelyi csoportba tartozó személyeket tekintve a kiégés mértéke a szerzeteseknél a legkisebb, az egyházi intézményekben nagyobb, míg legmagasabb az állami kórházakban.

A statisztikai vizsgálatok segítségével leellenőriztem és kimutattam, hogy ez a hipotézis is igaznak bizonyul. Bár az állami kórházban is dolgozhatnak vallásos hitet megélő ápolónők, akiknek a kiégése alacsony, ugyanakkor az egyházi intézményben is dolgozhatnak olyan emberek, akik még nem jutottak el meggyőződésbeli, megélt hitre vagy valamifajta spiritualitásra, és úgy tűnik, hogy az ő kiégési értékük növeli az egyházi kórház kiégési átlagát. Mégis a munkahelyi csoportra nézve megjelenik a különbség az állami és egyházi kórház között a kiégési átlagokban. Természetes, hogy a szerzeteseknél nem találunk nem vallásos személyeket, ezért ők, mint különálló nagyon vallásos személyek, és mint munkahelyi csoport egészében is a legkevésbé kiégetteket képviselik.

3.) Az összmintát tekintve – a munkahelytől függetlenül – a nagyobb vallási értékkel rendelkező ápolónővérek kiégése kisebb mértékű, mint a kisebb vallási értékkel rendelkezőké. Tehát a kiégés mértéke a vallásosság növekedésével fordítottan arányos.

Ez a hipotézisem is igaznak bizonyult. Ugyanis a főkomponens elemzés által megkaptam egy olyan vallás pontszámot, amelyet a 350 vizsgálati személy kiégési adataival páronként össze tudtam vetni.

Amit biztosan leszűrtem a vizsgálat során, hogy a hit, a spiritrualitás és a gyakorlati vallásos élet, ill. a hit fejlődésének magasabb foka – egyértelműen protektív tényezők a kiégéssel szemben az általam vizsgált mintában, ahogy ezt a szám adatok is megmutatták.

IV. A tézisekhez felhasznált irodalom:

- Allport G. W. (1950): *The individual and his religion: A psychological interpretation*. Macmillan, New York.
- Bagdy E. (2003): Az ima ereje. *Reformátusok Lapja* ápr.27.
- Benkő A., Szentmártoni M. (2002): *Testvéreink szolgálatában*. Új Ember, Budapest.
- Benkő A. (1998): A személyiség erkölcsi és vallási fejlődése. In.: *Lélekvilág*, Szerk.: Horváth – Szabó Katalin, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar és Rejtjel Kiadó.
- Benkő A. (1979): *Bevezetés a valláslélektanba*. Teológiai Kiskönyvtár IV/2a, Róma.
- Benkő A. (2003): A valláspszichológiától a vallásosság pszichológiájáig. *Magyar Pszichológiai Szemle* LVIII.(1): 19-49.
- Fekete S. (1991): Segítő foglalkozások kockázatai – Helfer szindróma és burnout jelenség. *Psychiatria Hungarica* VI (1): 17-29.
- Fowler J.W. (1981) : *Stages of faith: the psychology of human development and quest for meaning*. Harper and Row, San Francisco.
- Frankl V. E. (1997): *Orvosi lélekgondozás*. Úr, Budapest.
- Frankl V.E. (1962): *Man's search for meaning*. Beacon Press, Boston.
- Fráter J. (2001): *Istenképek a pasztorálpszichológus szemével*. (k.n.), Budapest.
- Freud S.(1991): *Egy illúzió jövője*. Párbeszéd, Budapest.
- Fromm E. (1995): *Pszichoanalízis és vallás*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Gyökössy E. (1991): *Életápolás*. A Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.
- Hézszer G. (1996): *Miért? Rendszerszemlélet és lelkipásztori gyakorlat*. *Pasztorálpszichológiai tanulmányok*. Kálvin Kiadó, Budapest.
- Hézszer G. (1995): *A pásztori pszichológia gyakorlati kézikönyve*. Kálvin Kiadó, Budapest.
- Horváth – Szabó K. (2003): Hazai vizsgálatok a Kritika utáni vallásosság – skálával. *Magyar Pszichológiai Szemle* LVIII (1):130-131.,134.,146.
- Horváth – Szabó K., Martos T., Kézdy A. (2006): *A vallásosság mérése a Kritika utáni vallásosság skála segítségével*. Előadás: MPT-XVII. Nagygyűlése, Budapest.
- Horváth – Szabó K. (2002): Az én és a vallás a posztmodern korban. *Távlatok* (56): 238-248.
- Hutsebaut D. (1996): Post-Critical Belief: A new approach to the religious attitude problem. *Journal of Empirical Theology* 9: 48-66.
- Hutsebaut D. (2000): Post-Critical Belief scales. Exploration of a possible developmental process. *Journal of Empirical theology* 13 (2): 19-28.

- Jung C.G. (1996): *Gondolatok a vallásról és a kereszténységről*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest.
- Kennedy G.J. (1998): Religion and depression. In H.G. Koenig (ed.): *Handbook of Religion and Mental Health*. Academic Press, San Diego C.A.
- Kézdy A. (2002): *Fejlődési krízisek vizsgálata egyetemistáknál*. Előadás: MPT- XV. Nagygyűlése, Szeged.
- Kézdy A. (2003): *Krízisek és vallásosság*. Előadás: Katolikus Pszichológusok Baráti Köre és a Faludi Ferenc Akadémia által rendezett konferencia, Dobogókő.
- Kézdy A. (2004): Vallási kérdések a pszichológiai tanácsadásban. Előadás: Katolikus Pszichológusok Baráti Köre és a Faludi Ferenc Akadémia által rendezett konferencia, Dobogókő.
- Koenig H.G., Pritchett J. (1998): Religion and Psychotherapy. In H.G.Koenig (ed.): *Handbook of Religion and Mental Health*. Academic Press, San Diego C.A.
- Kopp M., Skrabski Á. (2003): Vallásosság és lelki egészség. *Távlatok* (1)
- Pargament K.I., Brant C.R. (1998): Religion and Coping. In H. G. Koeing (ed.): *Handbook of Religion and Mental Health*. Academic Press.
- Luyten P., Corveleyn J., Fontaine J.R.J. (1998): The relationship between religiosity and mental health: distinguishing between shame and guilt. *Mental Health, Religion and Culture* vol.1, no.2.
- Pálfi F. (2003): Szolgálat, önfeláldozás, hivatás? – A kiégés veszélyei ápolók körében, *Nővér*, 16 (6), 3-9
- Ricoeur P. (1965): *Freud and Philosophy: An essay on interpretation*. Yale University Press, New Haven.
- Schweitzer Fr. (1999): *Vallás és életút*. A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest.
- Szicsek M. (2004): A kiégés és a pszichológiai immunkompetencia összefüggései az ápolói munkában. *Kharón Thanatológiai Szemle*, 8.(1-2) 88-132.
- Tomcsányi T., Corveleyn J., Csáky-Pallavicini R. (2002): *Amikor gyöngye, akkor erős*. Animula Kiadó, Budapest.
- Tomcsányi T., Fodor L., Kónya O. (1990): Altruizmus, segítő szindróma, érett segítő identitás. *Psychiatria Hungarica* V(3): 213-222.
- Tomcsányi T., Fodor L. (1990): Segítő kapcsolat, segítő szindróma, segítő identitás. In.: Jelenits I., Tomcsányi T. Szerk.: *Lelki jelenségek és zavarok sorozat, Egymás közt* –

egymásért. A Bp. XIII. ker. Híd Családsegítő Központ valamint a Szeged-Csanádi Püspökség kiadása.

Vergote A. (2001): *Valláslélektan.* Semmelweis Egyetem TF, Párbeszéd /Dialógus/ Alapítvány és Híd Alapítvány, Budapest.

Wulff D. (1991., 1997): *Psychology of religion.* John Wiley and Sons, INC, New York.

V. Az értekezés témájában megjelent saját publikációk

Szakmai közlemények:

Nemzetközi:

- ✓ Bernadett Kovacs and Anikó Kézdy, 2008. Religious belief and burnout, European Journal of Mental Health 3 (2008) 2, pp. 253- 265 /Individual, Family, Community and Society című nemzetközi folyóirat/
- ✓ Bernadett Kovács and Beáta Nagy, 2010,: The connection between supporting profession, religious belief and burning out. In: Collection of Psychological Studies in 2010, Constantine the Philosopher University, Nitra – Faculty of Central European Studies, ISBN 978-80-8094-667-8, pp. 61-76.
- ✓ Bernadett Kovács – Beáta Nagy: Religious Belief and Burnout - Studia Universitatis Babes-Bolyai, Theologica Latina , LV, 2, 2010. pp. 5-26
- ✓ Kovács Bernadett – Nagy Beáta: The connection between religious belief and burning out, 2010, Népegészségügy, 88 (3), 201.p.

Hazai:

- ✓ Kovács Bernadett, Nagy Beáta, 2007, A segítő szakma, a vallásos hit és a kiégés összefüggései, Embertárs, V. évf. 4.szám, 354-364.o.
- ✓ Kovács Bernadett, Nagy Beáta: A vallásosság protektív szerepe a kiégéssel szemben, 2010.03.26., Budapest, I. Országos Alkalmazott Pszichológia PhD Konferencia-SZVT, Budapest-KRE BTK Pszichológiai Intézet, ISBN 978-963-9263-53-6, Papirusz Book Kiadó, 46-55.o.
- ✓ Kovács Bernadett, 2008, Gondolatok a közösségről-1.rész, Family, 2008. ápr.-máj. 43-45.o.
- ✓ Kovács Bernadett, 2008, Gondolatok a közösségről-2.rész, Family, 2008. jún.-júl. 42-45.o.
- ✓ Kovács Bernadett, Nagy Beáta, 2007, Segítő szakma, a vallásos hit és a kiégés, OTE Tükörkép, Válogatás az óvó – és tanítóképző főiskolák, karok oktatóinak tanulmányaiból. Óvó – és Tanítóképzők Egyesülete, Baja, 2007-2008. 18-32.o.

- ✓ Kovács Bernadett: Ápolónővérek kiégésének összefüggése a vallásos hittel, 2009, Psychiatria Hungarica, XXIV. Évf. 2009/1. 74-88.o.
- ✓ Kovács Bernadett – Nagy Beáta, 2010,: A kiégés és a spiritualitás összefüggésének vizsgálata prevenciók szempontból. Pszichológiai Metszetek, 2010, Professzorok az Európai Magyarországiért, Szerk.: Balogh-Koncz-Mező. 70-78.o.

Előadások:

- ✓ Kovács Bernadett, Nagy Beáta: A vallásosság protektív szerepe a kiégéssel szemben, 2010.03.26., Budapest, I. Országos Alkalmazott Pszichológia PhD Konferencia, SZVT - KRE BTK Pszichológiai Intézet
- ✓ Kovács Bernadett: Kiégés és konfliktuskezelés, 2009. nov. 27., Máriabesnyő, a Váci Egyházmegye Katekétáinak Konferenciája.

Poszterek:

- ✓ Kovács Bernadett: Segítő szakma, a vallásos hit és a kiégés összefüggései I. – EGYÉNI POSZTER, 2006. máj.25-27., MPT XVII. Nagygyűlése, Budapest
- ✓ Kovács Bernadett: Segítő szakma, a vallásos hit és a kiégés összefüggései I. – EGYÉNI POSZTER, 2006. máj.24., MPT XVII. Nagygyűlése, Budapest – Nulladik nap.
- ✓ Kovács Bernadett: Kiégés és vallásos hit – EGYÉNI POSZTER 2008.máj.22-24. MPT XVIII. Nagygyűlése, Nyíregyháza.
- ✓ Kovács Bernadett: Segítő szakma, a vallásos hit és a kiégés összefüggései II. – EGYÉNI POSZTER, 2008.ápr.18-20., Budapest, XII. Budapesti Pszichológiai Napok
- ✓ Kovács Bernadett: A kiégés és a spiritualitás összefüggésének vizsgálata prevenciók szempontból – EGYÉNI POSZTER, 2009. jún. 11-13., „Magatartástudományi Napok – Népegészségügy és Magatartástudományok: új diszciplína születőben”, Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum, Debrecen.
- ✓ Kovács Bernadett: Kiégés és vallásos hit címmel – EGYÉNI POSZTER, 2009. okt. 29-30., „Kutatás és terápia metszéspontjai várandósságtól a felnőttkorig”, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, Piliscsaba.
- ✓ Kovács Bernadett – Nagy Beáta: A vallásosság protektív szerepe a kiégéssel szemben címmel – EGYÉNI POSZTER, 2010. 05. 27-29. MPT XIX. Nagygyűlése, Pécs.

Nemzetközi konferencián poszterek:

- ✓ Kovács Bernadett: Kiegészés és vallásos hit – EGYÉNI POSZTER, 2008. nov. 20-21., „A természettudományos gondolkodás megalapozása és megszerettetése” című A Magyar Tudomány Hónapja alkalmából rendezett Nemzetközi Konferencia, Apor Vilmos Katolikus Konferencia, Vác.
- ✓ Kovács Bernadett: Kiegészés és vallásos hit – EGYÉNI POSZTER, 2008. nov.6., AGTEDU Nemzetközi Konferencia, Kecskemét.
- ✓ Kovács Bernadett, Nagy Beáta: The connection between religious belief and burning out – EGYÉNI POSZTER, 2010. 09. 02-04., Népegészségügyi Képző- és Kutatóhelyek Országos Egyesülete IV. Konferenciája, Szombathely.
- ✓ Bernadett Kovács, Beáta Nagy: The research of protective role of the religious belief with regard to burning out – EGYÉNI POSZTER, 2010. 10. 14-15., A Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kara XIV. Apáczai-napok nemzetközi tudományos konferenciája „Európaiság, magyarság Közép-Európában” címmel, Győr.
- ✓ Kovács Bernadett, Nagy Beáta: A spiritualitás protektív szerepe a kiegészéssel kapcsolatban. EGYÉNI POSZTER, 2010. 05.07-08. Debrecen, „Tehetség – Határok nélkül” Nemzetközi Konferencia, Kocka Kör Tehettséggondozó Kulturális Egyesület – Magyarkanizsa Község Pedagógus Egyesülete, Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézete.

Konferencia-kötetek és absztraktok:

- ✓ Kovács Bernadett, 2008, Kiegészés és vallásos hit, 2008.máj.22-24., MPT XVIII. Nagygyűlése, Nyíregyháza, ISBN 978-963-06-4860-8, Magyar Pszichológiai Társaság, 297-298.o.
- ✓ Kovács Bernadett, 2008, Segítő szakma, a vallásos hit és a kiegészés összefüggései II., 2008.ápr.18-20., Budapest, XII. Budapesti Pszichológiai Napok, ISBN 978- 963-87555-3-7, Pszichodiák Alapítvány, 112.o.
- ✓ Kovács Bernadett, 2006, Segítő szakma, a vallásos hit és a kiegészés összefüggései I., 2006. máj. 25-27. MPT XVII. Nagygyűlése, Budapest, ISBN 963-229-947-7, Magyar Pszichológiai Társaság

- ✓ Kovács Bernadett: Segítő szakma, a vallásos hit és a kiégés összefüggései I., 2006. máj.24., MPT XVII. Nagygyűlése, ISBN 963-229-947-7, 407.o. Magyar Pszichológiai Társaság, Budapest – Nulladik nap.
- ✓ Kovács Bernadett: 2008, Kiégés és vallásos hit, 2008. nov.6. AGTEDU Nemzetközi Konferencia, Kecskemét, a Kecskeméti Főiskola kiadványa a Magyar Tudomány Ünnepe, ISSN: 1586-846x
- ✓ Kovács Bernadett – Nagy Beáta: A vallásosság protektív szerepe a kiégéssel szemben, 2010. 05. 27-29. MPT XIX. Nagygyűlése, Pécs, ISBN 978-963-87915-3-5, Magyar Pszichológiai Társaság, 194.o.
- ✓ Kovács Bernadett: A kiégés és a spiritualitás összefüggésének vizsgálata prevenciósszempontból - POSZTER, 2009. jún. 11-13., „Magatartástudományi Napok – Népegészségügy és Magatartástudományok: új diszciplína születőben”, Debreceni Egyetem Orvos- és Egészségtudományi Centrum, Debrecen, Programfüzet, EKHO'94 Kft., 13.o.
- ✓ Kovács Bernadett: Kiégés és vallásos hit címmel - POSZTER, 2009. okt. 29-30., „Kutatás és terápia metszéspontjai várandósságtól a felnőttkorig”, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, Piliscsaba, Programfüzet, 57.o.
- ✓ Kovács Bernadett, Nagy Beáta: A spiritualitás protektív szerepe a kiégéssel kapcsolatban. 2010. In.: Mező F. (Szerk.) „Tehetségkutatás-határon innen és túl...”, Kocka Kör Tehetséggondozó Kulturális Egyesület, Nemzetközi Konferencia, Debrecen.
- ✓ Bernadett Kovács, Beáta Nagy: The research of protective role of the religious belief with regard to burning out – EGYÉNI POSZTER, 2010. 10. 14-15., A Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Kara XIV. Apáczai-napok nemzetközi tudományos konferenciája „Európaiság, magyarság Közép-Európában” címmel, Győr, 91.o.